DODATEK TYGODNIOWY

do Gazety Lwowskiej.

Prenumerata na „Dodatek Tygodniowy“ osobno wynosi rocznie: w miejscu 4 zł., z przesyłką pocztową 5 zł. wal. austr.

№ 41. Dnia 10. Października 1868.

Lustracya Województwa Ruskiego, Ziemi Lwowskiej.

(Ciąg dalszy. — Ob. nr. 40.)

Starostwo Lwowskie.

31mo: Od świeczarek tak w Mieście jako i po ulicach codzień po groszu 1. — *32do:* Od przekupek z monkami, krupami, jarzynami, kurami, płótnami, i kramikami małemi codzień po szelągu. — *33tio:* z młynów starościńskich, jednego zimnowodzkiego przed bramą krakowską, drugiego halickiego za bramą halicką, w których dwóch młynach a nie gdzieindziej wszyscy Mieszczanie i Przedmieszczanie słody mleć powinni, i worek dwunasty, a od jedynastu złoty 1 dawać powinni, i oprócz tego mielnikowi od fury płacić. Z których wymiarów, gdy się nazbiera sto worków, tedy z zimnowodzkiego młyna złot. 60, na Miasto Nr. 30, a na Księży zamkowych Nr. 10. Z halickiego zaś młyna podobnież na Starostę, z 100 worków, Nr. 60, na kapitułę Nr. 30, a na Księży zamkowych Nr. 10. Czynsz zaś z obu młynów wszytek na Starostę. — *34to:* z trzeciego młyna, piekarski zwanego, czynszu od mielnika na kwartał po zło. 62, groszy 15. Od żydów zaś, żeby kamień jeden wolny przez niedziel 4 przed wielkanocą na swoje mlewo mieli, czynszu zło. 150, a mielnikowi otręby. — *35to:* z browaru na gróncie zamkowym za bramą krakowską na kwartał po zło. 3. — *36to:* od drążników w tymże browarze robiących, na każdy kwartał po zło. 4. — Który-to instruktarz od akt grodzkich lwowskich *feria 5ta post dominicam Misericordiæ proxima Anno Domini 1749.* do oblaty podany.

8vo: Późniejsze Instruktarze do wyboru prowentów starościńskich jeden *anni 1738.*, drugi *anni 1759.*, ręką Księcia Karola Radziwiłła, Miecznika W. K. lit. podpisany.

Prawa na grónta w juryzdykcyi podzamecznej ponabywane.
Cerkwi ruskich Nr. 4, Monaster Nr. 1, Kościołów Nr.

1mo. Duchowny cerkwi pod tytułem św. Mikołaja *produxit:*

Przywilej ostatni Augusta III. Króla *de data* w Warszawie *die 12. Novembris 1748. anno*, którym konfirmuje dawniejsze przywileje, to jest: najpierwszy Książęcia Leona, Daniela Króla halickiego syna, *de data Leopoli die 8va Octobris anno ab orbe condito juxta græcam subputationem 6.800*, *cui correspondet annus Christi 1293.*, cerkwi Św. Mikołaja lwowskiej dany. Któren tejże cerkwi wszytkie domy po obu stronach drogi, z Wołynia do Lwowa idącej, leżące, począwszy od manasteru Św. Onufrego aż do bramy krakowskiej, tudzież obszerne grónta, zaczynające się od uroczysk Łopuszny i Niemczyska wzdłóż, do kamionopolskiego brodu, a wszerz od wywozów drogi, do Glinian ze Lwowa idącej, do rzeki Połtwi rozległe na dół, z czynszami, z domów wspomnionych do cerkwi płacić się mającemi. [5]) Ten przywilej od Królów polskich, najprzód od Kazimierz Wielkiego *sub data in oppido Gródek feria 4ta post Dominicam Lætare quadragesimalem anno Christi 1448.*; potem od Stefana *sub data Leopoli die 14ta mensis Julii 1578.*, potem od Zygmunta III. *de data* w Warszawie *die 10. Octobris 1611.*; *item* od Michała *de data ibidem die 1. Martii 1672.*, *item* Jana Trzeciego *de data* w Grodnie *die 14. Februarii 1679.*; *item* Augusta II. *de data* w Warszawie *die 9na Junii 1700. anno* konfirmowany.

Nadto *produxit* listy Starostów lwowskich: *Primo:* Stanisława Mniszcha *de data Leopoli die 12. Januarii 1637mo anno*, którym czynszownicy i grónta, do cerkwi Św. Michała należące, od dani i powinności zamkowych uwolnieni. *Secundo:* Jana Mniszcha *ibidem die 12. Januarii 1672.*, którym podobnież od podatków i juryzdykcyi zamkowej starościńskiej uwalnia. *Tertio:* tegoż *sub data ibidem die 28. Januarii anno eodem*, którym pozwala bractwu Św. Mikołaja wolne używanie gróntu, przez Mikołaja Złotnika cerkwi tejże testamentem legowanego. Które listy wyższe konfirmacye Królów polskich: Michała, Jana III., Augusta II. i Augusta III., konserwowane.

[5]) Tu słowo „nadał“ lub inne temu odpowiadające, opuszczone.

Item pokładali dekret urzędu radzieckiego lwowskiego, między cechmistrzami i cechą szewską Przedmieścia krakowskiego, na Podzamczu *de data Leopoli feria 4ta post Dominicam Conductus Paschæ 1676. anno* nastąpiony, którym prowent, ze składek cechowych przychodzący, na trzy części rozdzielony: pierwsza do kościoła Św. Krzyża pols., druga do cerkwi Św. Michała ruskiego, trzecia na konsolacyę braci cechowych wydzielone.

Wzyż rzeczone prawa w Lustracyach *annor. 1616 et 1628.* adnotowane; ale Duchowni bractwo nigdy w possessyi zupełnej tych grόntów nie było, gdyż te opisane w przywileju Książęcia Leona wyrażone *comprehenderet* całą juryzdykcyą podzamecką i Przedmieście krakowskie między rzeką Połtwią i gościńcem gliniańskim, także grónta i domostwa z kościołami, klasztorami i do kapituły lwowskiej trzymane, *item* wsie Krzywczyce dziedziczną Sukcessorów ś. p. Wgo Potockiego, Wojewody poznańskiego, i Podborce, do dzierżawy kamionopolskiej należącą. Teraz zaś *in usu et possessione eadem Ecclesia novem casas in ambitu coemeterii. et undecem extra coemeterium versus viam, ex oris Volhyniæ Leopolim tendentem, tenet*, z których czynsze do bractwa dają.

2. Duchowny Cerkwi Świętej Praxedy alias Piętniczek na tem Przedmieściu produxit:

Przywilej Władysława Czwartego *de data Varsaviæ die 18. Octobris 1641, anno*, którym konfirmuje donacyą Tetyanny, popadyi piętnickiej, na dwie chałupy z osiedliskami tejże cerkwi za konsensem Stanisława Bonifacego Mniszcha, Starosty lowskiego, przed aktami grodzkiemi lwowskiemi uczynioną, *cujus oblata in Castro leopol. sabbatho post festum Nativitatis S. Joannis Baptistæ 1643. anno. Item* konfirmacyą Króla Michała *de data* w Lwowie *die 14. Octobris 1671. anno*, na konsens Wgo Jana Mniszcha, Starosty lwowskiego, approbujący dwie chałupy wzwyż rzeczone, i grunt z łąką do tejże cerkwi należący, *cujus oblata ibidem feria 2da intro octavas festi Sacratissimi Corporis Christi Domini 1672. anno.* Na ostatek konfirmacyą Króla Augusta II. *de data* w Warszawie *die 9. Februarii 1699. anno.*

3. Duchowny cerkwi Sgo. Teodora na temże Przedmieściu produxit:

Przywilej Króla Zygmunta *de data Leopoli Feria 3. post festum Nativitatis Bæ. V. Mariæ 1537. anno*, którym renowuje ekekcyą i przywilej na dworzysko, na którem cerkiew Śgo Teodora, i dwie łąki, pierwsza Malech zwana pod lasem lwowskim, druga za wsię miejską Biłohoszczą, do tej cerkwi należące, po zginionem pierwszym przywileju, za poprzedzającą przed kommisyami przysięgą, nastąpiony, *cujus in Castro leopoliensi feria 3tia in vigilia festi Sanctorum Omnium anno Domini 1679. oblata.*

Item przywilej Króla Zygmunta Augusta *de data Cracoviæ die 29. Maji 1559. anno*, którym approbuje kommutacyą łąki za Biłohoszczą, za łąkę pod Zamkiem wysokim między łąkami Jarmoła i Łuczki Trębacza, to jest na Zniesieniu leżącą, między Duchownym tej cerkwi z jednej, a Maciejem Niekrusiem z drugiej strony nastąpioną. *Item* konfirmacyą Króla Zygmunta III. *de data Varsaviæ in Conventu Regni generali die 22. Februarii 1600. anno.*

Item przywilej Króla Jana Kazimierza w Lwowie *die 6ta Septembris 1649no*, którym dawniejsze konfirmacye Władysława Czwartego *anni 1633. die vigesima septima Februarii*, Zygmunta Trzeciego *de data Varsaviæ die trigesima Januarii Millesimo, Sexcentesimo anno*, na list Bonifacego Mniszcha, Starosty lwowskiego, *sub data Leopoli feria 2. ante festum Sancti Mathæi Apostoli et Evangelistæ 1617. anno*, potwierdzający testament Józefa, Pres-

bytera cerkwi rzeczonej, względem oddanych rządów nad dobrami cerkiewnemi bractwu, wypadłe, approbuje.

Item 5. przywilej króla Michała *de data Leopoli die* **22. *Octobris 1671.***, którym donacyą przyłączenie pewnych gróntów cerkwi i bractwu Śgo Teodora: mianowicie gróntu Jana Zuzańskiego *alias* nowo Święckiego *alias* browar, a w tym browarze aby wszyscy juryzdykcyi podzameckiej obywatele miody sycili, i piwa warzyli, pod winami obwarowano; czynsz zaś z browaru rzeczonego do Zamku po złotych dwa na kwartał ułożony, przez Jana Mniszcha, Starostę lwowskiego, *die* ***27. Julii 1671.*** *anno* uczynioną, konfirmuje, do akt grodzkich lwowskich *feria 2da post festum Sanctorum Trium Regum* ***1702.*** *anno* do oblaty podany.

Item przywilej Króla Jana III. *de data Varsaviæ die* ***22. Julii 1693.*** *anno,* którym dawniejsze przywileje na grónta, do cerkwi Śgo Teodora należące, *una cum ductu aquæ per fundos ecclesiasticos, Ecclesiæ ejusdem proprios, ad molendinum Joachimi Medycki defluentis,* approbuje, *cujus in Castro leopoliensi sabbatho post festum Sancti Lucæ Evangelistæ anno Domini* ***1742.*** *oblatæ.* W tym przywileju wyraża między inszemi gróntami i łąki: jedną za Biłohoszczą koło Daszkowej, drugą na zniesieńskich polach i pod wysokim Zamkiem; ale wyżej *patet*, że te łąki przez zamian jedna za drugą poszły, i tylko jednę na zniesieńskim polu ma *in possessione* Duchowny.

Item pokazał list Wgo Jana Mniszcha, lwowskiego i gliniańskiego Starosty, *de data* w Lwowie *die* ***4. Octobris 1666*** *anno*, o którym stwierdza nabycie domu, Gliński rzeczonego, na Przedmieściu lwowskiem, Krakowskie rzeczonego, juryzdykcyi zamkowej podległego, i dodaje grónt pod wysokim Zamkiem; nie wyraża, w którem miejscu, *allegat* Duchowny, że przy kościele Śgo Wojciecha leży, i jest *in actuali possessione*; o Glińskiego zaś domie i grόncie wiadomości żadnej nie ma, gdzie zostaje, i dawno od possessyi odpadł. Tenże Duchowny przyłączył w podanym summariuszu praw swych, że mało co gróntów, w przywilejach wyrażonych, trzyma. *Ex parte* zaś Wgo Starosty *repositum*, że bractwa cerkwiów wszytkich, zdawna mające *jus disponendi* takowemi gróntami, przez sprzedaże i zamiany alienowali. Jakoż nad te grónta, w przywilejach wyrażone, w possessyi cerkwi i bractwa we troje więcej, jako w inwentarzu gróntowym wyrażone, znajduje się, i z tych czynsz zamkowy upada, tak, że juryzdykcyi podlegać nie chcą, lubo w przywilejach i konsensach starościńskich warowane. *Salvo censu oneribus et Jurisdictione castrensi.*

Czwarta Cerkiew pod tytułem Nawidzenia N. P. Maryi.

Duchowny tutejszy produkował przywilej Króla Michała *de data* w Warszawie *die 9na Martii anno Domini* ***1672***, którym bractwu cerkwi wspomnionej lwowskiej na Przedmieściu krakowskiem, na ulicy szerokiej, dawne prawa i grónta tak dawniej jako nowo legowane, do tejże cerkwi i szpitala należące, jako też i wolności brackie konfirmuje, oraz z sianożęciami: jedną fedkowską, drugą biłohorską, i trzecim gróntem medyckim, dając moc bractwu duchownego przyjmować albo odprawiać. *Cujus in Castro leopoliensi feria 4ta in crastino festi, Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum anno Domini* ***1672.*** oblata.

Uskarżał się, że te grónta, w przywileju wyrażone, Mieszczanie poodbierali, i inne jako to: fedkowską i biłohorską trzyma Stanisław Czeczewicz, i medycki tenże. *Item* grónt Pieczyfary zwany, Sław. Solski trzyma, na które lubo już dekretem Komisarzów królewskich do oddania nakazane. Więcej gróntów nie ma, tylko cerkiew z cmentarzem i rezydencyą kapłańską, i na cmentarzu chałupek Nr. 3 czynszowych. *Item* szpitalna czwarta chałupka tamże.

Wielebni Księża Franciszkanie Konwentu Wo pod tytułem św. Krzyża produkowali:

Primo: przywilej Króla Zygmunta Augusta *de data Petricoviæ in Conventu Regni generali feria quarta ipso die Cinerum* ***1563.***, którym donacyą gróntu czyli domu i łąki, do niego należącej przez Uczciwych Stanisława Tkacza i Zofię, małżonków z Podzamcza lwowskiego, przed aktami administratorskiemi Konsystorza lwowskiego *die* ***8. Octobris 1554.*** *anno* Konwentowi lwowskiemu Księży Franciszkanów uczynioną, aprobuje, *in quantum juri communi non deroget. Secundo:* Cessyą od J. Pana Jana Ostrowskiego, Chorążego sieradzkiego, przed aktami grodzkiemi lwowskiemi *sabbatho in crastino festi Sancti Martini Pontificis anno* ***1712.***, na Summę 1600 złt. polsk., przez Niewiernego Lejzora Moszkowicza *alias* Koreckiego u siebie zaciągnioną, dekretem podwojewodzkim przysądzoną, i na domostwie czyli gróncie jego własnym, po odprzysiężeniu się syna jego, przez tradycyą lokowaną, Konwentowi lwowskiemu OO. Franciszkanów na oblig napisaną i ustąpioną. *Tertio:* Intromissyą do tegoż gróntu w summie wyżej opisanej przez urząd burgrabski dopuszczoną i w aktach tegoż Urzędu *feria 4. post festum S. Margarethæ V. et Mart. proxima anno Domini* ***1747.*** zapisaną, *idique salvo censu et jurisdictione subcastrensi.*

Szlachetnie Uczciwy Franciszek Ksawery Jaśkiewicz, Pisarz wójtowski lwowski,

nationis armænæ, gróntów Gabryelówka zwanych possessor, praw oryginalnych i przywilejów nie pokazał; produkował tylko dekret, z akt z metryki Kancelaryi mniejszej koronnej wyjęty, *de data* w Warszawie *feria 2da ante festum S. Michaelis Archangeli anno Domini* ***1646.***, w sądach zadwornych między Urodzonym Andrzejem Mniszchem, Kuchmistrzem koronnym, lwowskim Starostą, z jednej, a Sławetnym Krzysztofem Awedykiem Bernatowiczem, z drugiej strony, względem gróntów, przez tegoż Awedyka Bernatowicza trzymanych, nastąpiony, w którym wyrażone są wszystkie prawa, konfirmacye, przywileje do gróntów przez tegoż nabytych, i przy tych prawach i possessyi zachowany, *excepto censu Capitaneis leopoliensibus pendi solito,, necnon causis criminalibus, in consensu capitaneali reservatis, ac appellatione in causis civilibus ad Burgrabium castrensem leopoliensem admittendis.* Possessorami teraz tych gróntów tenże Sławetny Jaśkiewicz i W. Ks. Antoni Lewiński, Officyał lwowski ruski, *ex vi juris quaesiti* od Gabryela Bernatowicza Bernackiego, z którego gróntu, podług przywileju Wgo Stanisława Mniszcha Starosty, powinni dawać czynszu po zło. 12. Teraz dotąd dawali po zło 10, *inferendo*, ze zupełnych gróntów, w konsensie wyrażonych, nie trzymają, z których jedne JMć Ksiądz Jaśkiewicz do XX. ormiańskich, a drugie bractwo cerkwi oskreseńskiej trzyma; *resolvitur*, aby podług wyrażenia w konsensie, zupełnie płacili zło 12, *salva repetitione a compossessoribus.*

Młyny starościńskie.

Pierwszy młyn piekarski, Podskrobek zwany. Niewierny Moszko Lejbowicz, possessor tego młyna, produkował: przywilej Króla Michała *de data* w Warszawie *die* ***8. Augusti 1671.***, którym konfirmuje konsens, i nadanie Jana Mniszcha, lwowskiego i gliniańskiego Starosty, *sub data* w Lwowie *die* ***15. Maji 1668.***, pozwalający Michałowi Łuszkiewiczowi i Elżbiecie małżonce młyn piekarski na rzece Połtew, przez nieprzyjaciela koronnego spustoszony, z gróntu wystawić, za które wystawienie 2400 złt. inkludując, i dawniej za brzeg daną summę, na tymże młynie i gróncie onym i potomkom ich przyznaje; czynszu zaś do Zamku z tego młyna po złt. pols. 200 postanawia; od Żydów lwowskich, tak miejskich jako i przedmiejskich, że jeden kamień według dawnych praw przed świętami wielkanocnemi na niedziel 4 wolny mieć będą, corocznie złotych półtorasta należące, tymże mielnikom ustępuje; miarę od tego mlewa brać zakazuje, tylko otrąb pszennych, nieprzemełtych, kłód lwowskich, ośm; także wolny wrąb we wszytkich lasach storościńskich na potrzebę młyna pozwala; piekarze *in genere* wszyscy, mianowicie w cechu będący, w tym młynie mleć podług praw dawnych powinni. *2do.* Przywilej Króla Jana III. *de data Cracoviæ in Conventu generali Coronationis die* ***14, Februarii 1676.***, którym konfirmuje: najprzód list czyli nadanie Jana Mniszcha, Starosty lwowskiego, *sub data* w Lwowie *die* ***8. Maji 1657.*** *anno* na młyn, na rzece Połtwi wakujący, Mikołajowi Łuczkiewiczowi, piekarzowi przedmiejskiemu, i Annie małżonce jego, i potomkom ich z gróntami, ogrodami, łąkami, za złt. pols. 500, *titulo:* brzegowego wypłacenie, z którego młyna czynsz doroczny po złt. 250 do Zamku postanawia, w którym młynie Żydzi lwowscy Przedmieścia krakowskiego każdego roku mają mleć pszenicę na święta przez niedziel 4 jednem kamieniem, do innych się nie udawając młynów, drugiego zaś roku z samego Miasta Lwowa o takowymże czasie Żydzi pszenicę mleć mają jednym kamieniem, a drugi wolny dla mielnika, od którego mlewa pomienieni Żydzi, tak miejscy jako i przedmiejscy, powinni dawać tymże młynarzom corocznie zło 150, i otrąb pszennych kłód 8 nie przemełtych. (Ciąg dalszy nastąpi.)

Potrzeby Galicyi pod względem ekonomicznym.

IX.

(Ciąg dalszy. — Ob. nr. 24, 26., 30., 36. 37., 38., 39., i 40.)

W poprzednim artykule mówiliśmy o niektórych rodzajach przemysłu które, dążąc do przerabiania surowych materyałów w samem miejscu ich produkcyi, po wsiach i miasteczkach naszych prosperowaćby mogły. Powiedzieliśmy zarazem iż ku temu wszystkie nasze usiłowania skierowane być powinny, żebyśmy to co ziemia nasza, bezpośrednio lub pośrednio produkuje, nie w surowym stanie, ale w wyrobach do bezpośredniego użytku służących, za granicę wywozili. Nie można dość często powtarzać, iż to jest pierwszym i koniecznym stopniem przemysłowego rozwoju; dopóki do tego nie dójdziemy, o zakładaniu fabryk właściwych myśleć u nas nie można. Dla tego też owe na pozór drobne i poziome rzemiosła wielkie mają znaczenie; rzemieślnik surowe płody krajowe w warsztacie swym przerabiający i wyroby swoje z korzyścią za granicę wysełający, byłby daleko użyteczniejszym członkiem społeczeństwa, niż nie jeden pseudo literat, prawnik lub medyk, których mamy tylu, iż wyżyć z czego nie mają i całe życie z biedą walczyć muszą. Zdolny zaś rzemieślnik, obok znajomości rzeczy właściwy kapitał obrotowy posiadający, otwarte ma u nas pole do zarobku i pracy. Wyroby jego nie tylko w kraju ale i zagranicą odbyt znaleśćby musiały. Jeżeli zaś chętnie wierzymy iż w krajach zachodnich przemysł wszelkiego rodzaju tak wysoko stoi, iż konkurencya z nim trudnąby była do wytrzymania, to znów otwartą mamy drogę na wschód, który pod każdym względem moralnym i materyalnym, niżej od nas stoi, i z którego miejscowemi wyrobami z łatwością konkurować możemy. Drogi żelazne zbliżyły nas dziś do Multan i Wołoszczyzny, tam wyroby przemysłu naszego odbytu szukaćby powinny, bo tam wszystko co służy do potrzeb i przyjemności życia daleko jest droższe niż u nas. Do Multan i Wołoszczyzny sprowadzają nie tylko manufakta i fabrykaty wszelkiego rodzaju, ale suknie gotowe i obuwie z dalekich stron zachodu. Tam z zachodem konkurencyą z łatwością wytrzymać możemy, bośmy bliżsi geograficznem położeniem, surowy materyał mamy pod ręką' a robotnik u nas tańszy niż za granicą.

W obecnym stanie rzeczy kapitał tak ważnym jest czynnikiem produkcyi, iż żaden rodzaj pracy, żadne rzemiosło obejść się bez niego nie może. Kapitału potrzebuje zarówno krawiec i szewc, jak stolarz, blacharz, szczotkarz lub powroźnik. Brak zaś kapitału główną jest przyczyną, iż rzemiosła dotąd na tak niskim stopniu jeszcze się znajdują. Bo do rzemiosła idzie zwykle młodzież żadnego zasobu z domu nie mająca, nie może więc przyjść do jakiego mienia jeno przez wielką pracowitość, najściślejszą oszczędność i odmawianie sobie wszelkich przyjemności życia. Nie tak zaś łatwo o ludzi tyle nad sobą mocy mających, by dla ustalenia sobie w przyszłości niezawisłego bytu, wszelkiego użycia świata przez długie lata wyrzec się zdołali. Ztąd też pochodzi iż tak mało mamy u nas rzemieślników, znaczniejszy majątek posiadających. Dla tego byłoby nader pożądanem żeby do rzemiosł zwrócili się głównie ci co z domu kilka a chociażby tylko parę tysięcy majątku spodziewać mogą. Parę a nawet i kilka tysięcy są niczem w rolnictwie lub handlu, nie wystarczą do wyrobienia sobie niezawisłego bytu. Ale byłyby potężną dzwignią każdego rzemiosła i temu co przeszedłszy właściwą praktyczną naukę, z kilku tysiącznym zasobem zawód jaki rzemieślniczy na własnąby rękę rozpoczął, niezawodnie pomyślną przyszłość rokować u nas można. Zakłady finansowe których w kraju jest podostatkiem a zwłaszcza galicyjski Bank hypoteczny i zaliczkowa kasa jego wielką są wprawdzie dla rzemiosł pomocą, ale pomoc ta skuteczna jest tylko dla takich rzemieślników, którzy własny kapitał jako podstawę obrotów swych posiadają i kredytem chwilowo tylko sobie pomagają, bo żaden kredyt nawet najznaczniejszy, braku własnego kapitału nie zastąpi. Byłoby jednak nader pożądanem, żeby podobne kasy zaliczkowe wszędzie po miastach i miasteczkach naszych powstać mogły, bo tam gdzie ich nie ma, rzemieślnik pieniędzy potrzebując, okropną lichwę opłać musi i niczego dorobić się nie może.

Ustawa przemysłowa z 1859 roku zaprowadzająca wolność przemysłu i pracy, znosząca dawne monopolia cechowe i korporacyjne, nic dotąd w stanie rzemiosł naszych nie zmieniła. Nie zdarzyło się prawie nigdzie iżby możniejsi kapitaliści wzięli się do zakładania warstatów na sposób fabryczny, jak w wielu miejscach za granicą. Pochodzi to po części ztąd iż takich co znaczniejszemi kapitałami rozrządzać mogą, u nas jest bardzo mało a ci na drodze lichwy tak znaczne z obrotów swych korzyści ciągnąć mogą, iż nie czują potrzeby zajmowania się kłopotliwszem zawsze przemysłowym jakim zawodem. Zresztą zakłady finansowe, które w ostatnich czasach dość licznie u nas powstały i spieszne komunikacye telegraficzne, zaszczepiły u nas pociąg do gry giełdowej, dawniej prawie wcale nie znany. Dziś wielu z pomiędzy mieszczan a nawet i z pomiędzy ziemian naszych, znaczniejsze kapitały posiadających, obracają niemi na giełdzie wiedeńskiej z nie małą szkodą dla rolnictwa i przemysłu krajowego, któreby wiele na tem zyskały, gdyby kapitały zwrócone do spekulacyi w akcyach zagranicznych dróg żelaznych, w rolnictwie krajowem lub przemyśle użyte były. Ujemna to strona nowego stanu rzeczy, który spieszne komunikacye, zniesienie niemal przestrzeni i czasu, wszędzie zaprowadziły.

Owe gorączkowe i prawie chorobliwe a niestety powszechne dziś wszędzie pragnienie spiesznego zbogacenia się bez pracy na drodze gry giełdowej, szkodliwszem jest daleko dla krajów rolniczych, w kapitały i przemysł ubogich, na niskim stopniu ekonomicznego rozwoju stojących, niż dla krajów od wieków nagromadzone bogactwa i przemysł silnie rozwinięty posiadających. W tych ostatnich bowiem tylko nadmiar obrotowego kapitału do giełdowej spekulacyi użyty bywa, bez żadnego dla rolnictwa i przemysłu uszczerbku, bo te nasycone są i niemal przesycone już kapitałem od dawna w nich nagromadzonym. Nie tak w krajach przeważnie rolniczych i ubogich pod względem ekonomicznym, jak na przykład Galicya, gdzie tyle pola leży odłogiem gdzie wszystko nawołuje kapitału i pracy dla podniesienia produkcyi, dotąd obszarowi ziemi i naturalnej jej urodzajności wcale nie dopisującej. To wszelkie użycie kapitału, w ogóle tak szczupło posiadanego, na zagraniczne giełdowe spekulacye, istnym jest grzechem ekonomicznym, krzywdą rolnictwu i przemysłowi wyrządzoną. A cóż dopiero jeżeli ostateczny bilans wykaże, żeśmy dotąd na całej tej grze giełdowej, której się wielu niebacznie chwyta, daleko więcej stracili niżeśmy zyskać mogli? Nie jest że to widocznem zubożeniem kraju i tak już wcale nie zamożnego, pracy rolniczej i przemysłowej a nie marnowania czasu na giełdowych kombinacyach żądającego i potrzebującego?

Statystyka krajowa.

(Ciąg dalszy. — Ob. nr. 40.)

Rozległość i ludność powiatów i miast, majątek znaczniejszych gmin miejskich i szkoły.

42. Powiat Nowotarski. Rozległość 19.57 mil □, ludność 53.103 dusz. Miasta głowne: Nowy Targ; rozległość 8591 morgów 700 sążni □, ludność: 3471 krajowców (3381 ob. rzkt., 4 akatolików, 86 żydów) i 271 obcych. Majątek gminy czynny 107.735 zł. 67½ c., bierny 5486 zł. 90½ c., dochód ostat. roku 7724 zł. 46½ c. Szkoła główna; etat nauczycieli: dyrektor, katecheta, 3 nauczycieli, pomocnik, nauczycielka robót; dzieci uczących się 405. Krościenko; rozległość 4423 morgów, ludność: 1247 krajowców (1174 ob. rzkt., 2 ob. grkt., 101 żydów) i 138 obcych. Majątek gminy czynny 12.850 zł. dochód ostatniego roku 624 zł. Szkoła trywialna, dzieci uczących się 131.

43. Powiat Nisiecki. Rozległość 17.21 mil □, ludność 50.150 dusz. Miasto główne Nisko; rozległość 954 morgów, ludność: 2372 dusz. Szkoła trywialna. Ulanów; rozległość 1605 morgów, ludność: 2678 krajowców (1348 ob. rzkt., 3 ob. grkt., 1027 żydów) i 27 obcych; szkoła trywialna.

44. Powiat Pilźnieński. Rozległość 14.85 mil □, ludność 51.762 dusz. Miasto główne Pilzno; rozległość 609 morgów, ludność: 1138

krajowców (1075 ob. rzkt., 1 ob. grkt., 2 akatolików, 141 żydów) i 145 obcych. Majątek gminy czynny 10.673 zł. 32 c., bierny 1036 zł. 90 c., dochód ostatniego roku 3550 zł. Szkoła trywialna, dzieci uczących się 149. Brzostek: rozległość 609 morgów, ludność: 852 krajowców (794 ob.rzkt., 1 ob.grkt., 131 żydów) i 74 obcych. Majątek gminy czynny 2031 zł. 32 c. w papierach publicznych, 2780 zł. 93 c. w realnościach, 11 zł. 7 c. w gotowiźnie; bierny 758 zł. 89 c., dochód ostatniego roku 1707 zł. 76½ c. Szkoła trywialna (nauczyciel, pomocnik, nauczycielka robót ręcznych), dzieci uczących się 160, obowiązanych uczęszczać do szkoły 441.

45. Powiat Podhajecki. Rozległość 15.96 mil □, ludność 56.999 dusz. Miasto główne Podhajce; rozległość z przedmieściami 2608 morgów, ludność: 4616 krajowców (693 ob. rzkt., 933 ob. grkt., 3 ob. orm. kt. 2987 żydów) i 148 obcych. Szkoła trywialna, uczęszcza 150 dzieci, powinno uczęszczać 1031.

46. Powiat Przemyski. Rozległość 17.15 mil □, ludność 66.393 dusz. Miasto główne Przemyśl; rozległość miasta z przedmieściami wynosi według najnowszych pomiarów katastralnych 2867 morgów 701 sążni □, ludność: 8560 krajowców (3308 ob. rzkt., 1139 ob. grkt., 2 ob. orm., 4 ob. gr. oryent., 18 akatolików, 1 wyzn. reform., 4088 żydów) i 1580 obcych. Majątek gminy czynny wynosi 528.513 zł. 33½ c., bierny 12.040 zł. 1 c., dochód ostatniego roku 5781 zł. Szkoły: 1) Gymnazyum wyższe. Od roku 1617 istniało w Przemyślu kollegium jezuickie i gymnazyum 5 klasowe. Po zniesieniu zakonu OO. Jezuitów wprowadzono do ich zakładu nauczycieli świeckich. Na mocy najwyższego postanowienia z d. 16. stycznia 1818 zaprowadzono w Przemyślu kurs filozofii i otwarto go z początkiem roku szkolnego 1820. Następnie w skutek rozporządzenia ministeryalnego z dnia 22. lipca 1849 l. 5364 połączono kurs filozofii z gymnazyum 6 klasowem w jeden zakład naukowy, i tym sposobem powstało dzisiejsze gymnazyum wyższe o ośmiu klasach, którego organizacya, najwyższem postanowieniem z dnia 3. marca 1858 ostatecznie zatwierdzoną została. Etat nauczycieli: dyrektor, 3 profesorów, 5 nauczycieli, między tymi 2 katechetów ob. grkt. i ob. rzkt., 9 suplentów, nauczyciel religii izraelickiej, 4 nauczycieli do przedmiotów nadobowiązkowych (kaligrafia, rysunek, spiew, język francuski). Na rok szkolny 1867 zapisało się uczniów 597. 2) Szkoła główna i niższa realna; etat nauczycieli: dyrektor, katecheta do religii rzkt., katecheta do religii gr. kat., 5 nauczycieli, suplent, 2 pomocników; uczniów uczęszcza 447. Z tą szkołą połączony jest dwuletni kurs preparandy dla kandydatów stanu nauczycielskiego, na który w roku ubiegłym uczęszczało 27 uczniów. 3) Szkoła dla dziewcząt u PP. Benedyktynek (dyrektor, katecheta, 7 nauczycielek i nauczycielka robót, 5 pomocnic) uczęszcza do szkoły 349 dziewcząt, powinno uczęszczać 489. Przy tej szkole istnieje kurs preparandy dla nauczycielek na który uczęszczało 16 panien. 4) Szkoła trywialna dla chłopców, 67 uczniów, powinno uczęszczać 180. 5) Szkoła prywatna dla dzieci ubogich religii izraelickiej, założona w moc aktu notaryalnego z dn. 30. czerwca 1864 z fundacyi Abrahama Mojżesza Sartera który legował na ten cel sumy 1400 zł. i 1000 zł. tudzież realność pod l. 227; resztę wydatków pokryły składki dobroczynne. Etat nauczycieli: dyrektor, 2 nauczycieli, 2 pomocników, nauczyciel języka polskiego; w roku ubiegłym uczęszczało 172 dzieci, a koszta utrzymania szkoły wynosiły 861 zł 60 c. Niżankowice; rozległość 1260 morg. ludność: 1124 krajowców (427 ob. rzkt., 541 ob. grkt., 156 żydów) i 36 obcych. Majątek gminy czynny wynosi 67.268 zł. 83 c., bierny 12.804 zł. 99 c., dochód ostatniego roku 3441 zł. 90 c. Szkoła trywialna, 140 dzieci.

47. Powiat Przemyślański. Rozległość 16.63 mil □, ludność 50.178 dusz. Miasto główne Przemyślany; rozległość 1985 morgów, ludność: 3167 krajowców (772 ob. rzkt., 517 ob. grkt., 1 ob. orm. oryent., 10 lutrów, 1639 żydów) i 161 obcych. Szkoła trywialna, uczniów 126, powinno uczęszczać 189. Gliniany; rozległość 4493 morgów, ludność 3144 krajowców (421 ob. rzkt., 1437 ob. grkt. 1286 żydów) i 78 obcych. Majątek gminy czynny wynosi 37.564 zł. 58 c., bierny 811 zł. 23 c., dochód ostatniego roku 2779 zł. Szkoła trywialna, uczniów 102.

48. Powiat Rawski. Rozległość 24.48 mil □, ludność 66.159 dusz. Miasto główne Rawa; rozległość 4351 morgów, ludność: 3631 krajowców (1272 ob. rzkt., 792 ob. grkt., 13 lutrów, 2553 żydów) i 77 obcych. Szkoła trywialna, uczniów 112, obowiązanych uczęszczać 273.

49. Powiat Rohatyński. Rozległość 19.67 mil □, ludność 64.230 dusz. Główne miasto Rohatyn; rozległość 609 morgów, ludność: 3710 krajowców (473 ob. rzkt., 980 ob. grkt., 1 ob. gr. oryent., 3 akatolików, 7 reformow., 2246 żydów) i 128 obcych. Majątek gminy czynny 106.291 zł. 9 c., bierny 1622 zł., dochód roczny 8012 zł. 35 c. Szkoła główna, etat nauczycieli: dyrektor, 3 nauczycieli, dzieci uczęszcza 210.

50. Powiat Ropczycki. Rozległość 12.79 mil □, ludność 46.175 dusz. Miasto główne Ropczyce; rozległość z przedmieściami Grybów i Srednie 2225 morgów, ludność: 3029 krajowców (1999 ob. rzkt., 1030 żydów) i 179 obcych. Majątek gminy czynny 20.961 zł. 99 c., bierny 9500 zł. 71 c., dochód roczny 3318 zł. 46½ c. Szkoła trywialna, uczniów 190.

51. Powiat Rudecki. Rozległość 12.93 mil □, ludność 44.884 dusz. Główne miasteczko Rudki; rozległość 862 morgów 1428 sążni kwadrat., ludność: 1695 krajowców (638 ob. rzkt., 198 ob. grkt., 2 lutrów, 857 żydów) i 18 obcych. Szkoła trywialna, uczniów 49, powinno uczęszczać 135.

52. Powiat Rzeszowski. Rozległość 21.61 mil □, ludność 92.051 dusz. Miasto główne Rzeszów; rozległość z przedmieściami 487 morgów 1077 sążni □, ludność: 5934 krajowców (2269 ob. rzkt., 19 ob. grkt., 19 ewangielików, 3627 żydów) i 1408 obcych. Majątek gminy czynny 630.700 zł. 87½ c., bierny 28.192 zł. 27½ c., dochód ostatniego roku 52.483 zł. 44½ c. Szkoły: 1) Gymnazyum wyższe; składało się do końca roku szkolnego 1818 z pięciu klas, w roku szkolnym 1819 w skutek rozporządzenia gubernialnego z d. 16. października 1818 l. 48.684 przydano szóstą klasę, a na mocy najwyższego postanowienia z d. 4. kwietnia 1858, siódmą i ósmą. Etat nauczycieli: dyrektor, 6 profesorów, z tych 1 katecheta, 3 nauczycieli, 8 suplentów, nauczyciel religii izraelickiej, 2 nauczycieli do przedmiotów nadobowiązkowych (kaligrafii i języka francuskiego). Na rok szkolny 1867/8 zapisało się 639 uczniów publicznych i 12 prywatnych. 2) Szkoła główna dla chłopców; etat nauczycieli: dyrektor, katecheta, 3 nauczycieli, pomocnik, uczniów uczęszcza 375, powinno uczęszczać 442. 3) Szkoła dla dziewcząt (2 nauczycielki, pomocnica, uczennic 207, powinno uczęszczać 315. Strzyżów; rozległość 1160 morgów, ludność: 1231 krajowców (592 ob. rzkt., 8 ob. grkt., 631 żydów) i 70 obcych. Majątek gminy czynny 33.566 zł. 5½ c., dochód ostatniego roku 2498 zł. 37½ c. Szkoła trywialna, uczniów 67.

53. Powiat Samborski. Rozległość 17.21 mil □, ludność 63.364 dusz. Miasto główne Sambor; rozległość z 6 przedmieściami 5553 morgów 910 sążni □, ludność: 10.114 krajowców (5818 ob. rzkt., 967 ob. grkt., 1 ob. gr. oryent., 13 akatolików, 3314 żydów) i 1168 obcych. Majątek gminy czynny w gotowiźnie i realnościach wynosi 310.499 zł. 95 c., bierny 26.217 zł. 14 c., dochód ostatniego roku 42.277 zł. 11 c. Szkoły: 1) Gymnazyum wyższe; pierwotnie utrzymywali tu OO. Jezuici gymnazyum pięcioklasowe, które przetrwało od r. 1680 aż do rozwiązania tego zakonu. Od r. 1792 gmina utrzymywała gymnazyum publiczne lecz w r. 1815 dotacyę tegoż wciągnięto do funduszu szkolnego i odtąd gymnazyum samborskie na tymże zostaje funduszu. W skutek rozporządzenia ministerstwa z dn. 27. lipca 1851 roku l. 6653 uorganizowano toż gymnazyum prowizorycznie jako ośmioklasowe i najwyższem postanowieniem z dnia 29. lipca 1859 zatwierdzono stale w tym składzie. Etat nauczycieli: dyrektor, 4 profesorów, między tymi dwaj katecheci ob. rzkt. i grkt., 3 nauczycieli, 5 suplentów, 4 nauczycieli do przedmiotów nadobowiązkowych (spiew, pszczelnictwo, rysunek, kaligrafia); na rok szkolny 1868 zapisało się 305 uczniów. 2) Szkoła główna i niższa realną; etat nauczycieli: dyrektor, oraz katecheta relig. grkt., katecheta religii rzkt., 3 nauczycieli realnych, 4 nauczycieli szkoły głównej, pomocnik, uczniów uczęszcza 368. 3) Szkoła dla dziewcząt: etat nauczycieli: dyrektor i katecheta, 3 nauczycielki, pomocnica, 3 praktykantki; uczennic 262, obowiązanych uczęszczać 302.

54. Powiat Sanocki. Rozległość 11.98 mil □, ludność 64.604 dusz. Miasteczka główniejsze: Sanok; rozległość 1040 morgów, ludność: 2813 krajowców (1182 ob. rzkt., 207 ob. grkt., 1 ob. gr. oryent., 4 akatolików, 1418 żydów) i 292 obcych. Majątek gminy czynny wynosi 181.645 zł. 92 c., bierny 10.314 zł. 69 c., dochód ostatniego roku 16.043 zł. 54 c. Szkoły: 1) Szkoła główna dla chłopców (dyrektor, katecheta, 3 nauczycieli, pomocnik, uczniów 222, obowiązanych uczęszczać 375; 2) szkoła dla dziewcząt; uczennic 137, obowiązanych uczęszczać 375. Bukowsko; rozległość wraz z wsią 2749 morgów, ludność: 1751 krajowców (1558 ob. rzkt, 20 ob. grkt., 273 żydów) i 28 obcych. Gmina nie posiada żadnego majątku; szkoła trywialna, uczących się dzieci 176, tyle, ile obowiązanych uczęszczać.

Rymanów; rozległość 1135 morgów, 369 sążni □, ludność: 2291 krajowców (1196 ob. rzkt., 6 ob. grkt., 5 ewang., 1084 żydów) i 40 obcych. Gmina nie posiada żadnego majątku; dochód z opłat targowych wynosił w roku ubiegłym 760 zł. Szkoły: 1) Szkoła trywialna dla dzieci religii katolickiej; uczniów 176, obowiązanych uczęszczać 533; 2) szkoła dla dzieci żydowskich. Jaćmierz; rozległość 1018 morgów, ludność: 616 krajowców (601 ob. rzkt., 15 żydów) i 53 obcych. Gmina nie posiada żadnego majątku. Szkoła trywialna uczniów 115, obowiązanych uczęszczać 167. Jaśliska; rozległość 790 morgów, ludność: 844 krajowców (738 ob. rzkt., 1 ewang., 105 żydów) i 14 obcych; gmina nie posiada żadnego majątku. Szkoła trywialna, uczniów 85, obowiązanych uczęszczać 131. Mrzygłód; rozległość 1747 morgów, ludność: 514 krajowców (347 ob. rzkt., 134 ob. grkt., 33 żydów) i 14 obcych. Majątek gminy czynny 3787 zł. 70 c., bierny 302 zł. 75½ c., dochód ostatniego roku 393 zł. 80½ c. Szkoła parafialna, uczniów 28, obowiązanych 102. Nowotaniec; rozległość 808 morgów 354 sążni □, ludność: 537 krajowców (387 ob. rzkt., 150 żydów) i 4 obcych. Gmina nie posiada żadnego majątku; szkoła parafialna, uczniów 89, obowiązanych uczęszczać 129. Tyrawa wołoska; rozległość 1888 morgów, ludność: 949 krajowców (433 ob. rzkt., 361 ob. grkt., 155 żydów) i 23 obcych. Gmina nie posiada żadnego majątku; szkoła parafialna, uczniów 36, obowiązanych uczęszczać 245. Zarszyn, rozległość 1802 morgów, ludność: 798 krajowców (711 ob. rzkt., 87 żydów) i 4 obcych. Gmina nie posiada żadnego majątku. Szkoła trywialna, uczniów 150, obowiązanych uczęszczać 160.

55. Powiat Skałacki. Rozległość 14.47 mil □, ludność 63.012 dusz. Miasto główniejsze Skałat; rozległość 3310 morgów 970 sążni □, ludność: 4247 krajowców (893 ob. łac., 1045 ob. grkt., 2309 żydów) i 146 obcych. Szkoła trywialna, uczniów 126, obowiązanych uczęszczać 500.

56. Powiat Sniatyński. Rozległość 10.47 mil □, ludność 60.887 dusz. Miasteczko główne Sniatyn; rozległość 5574 morgów, ludność: 11.115 krajowców (1695 ob. rzkt., 4034 ob. grkt., 125 ob. orm. kt., 10 ob. gr. oryent., 170 akatolików, 275 reform. 4521 żydów) i 550 obcych. Majątek gminy 367.000 zł., tegoż stan czynny 83.955 zł. 48 c., bierny 9500 zł., dochód roczny 21.701 zł. 68 c. Szkoły: 1) Szkoła realna niższa; założona została z funduszów miejskich w roku 1858; pierwszy kurs otwarto z początkiem roku szkolnego 1859, drugi z rokiem 1860, trzeci z początkiem roku szkolnego 1861. Etat nauczycieli: dyrektor, 2 profesorów, nauczyciel, 2 suplentów, 2 zastępców katechetów ob. rzkt. i grkt., na rok szkolny 1867/8 zapisało się 60 uczniów; 2) Szkoła główna (dyrektor, 2 nauczycieli, pomocnik) uczniów uczęszcza 139; 3) Szkoła dla dziewcząt, uczennic 58, obowiązanych uczęszczać 183.

57. Powiat Sokalski. Rozległość 22.5 mil □, ludność 58.591 dusz. Miasto główniejsze Sokal; rozległość 4927 morgów, ludność: 4818 krajowców (1410 ob. rzkt., 1516 ob. grkt., 1892 żydów) i 262 obcych. Majątek gminy czynny 27.800 zł., bierny 1168 zł. 15 c., dochód ostatniego roku 18.273 zł. 53 c. Szkoła główna; etat nauczycieli: 2 katechetów, ob. rzkt. i grkt., 3 nauczycieli, suplent, pomocnik, uczniów 294. Bełz; rozległość 2034 morgów, ludność: 3009 krajowców (748 ob. rzkt., 744 ob. grkt., 1480 żydów) i 106 obcych. Majątek gminy czynny 185.880 zł. 59 c., bierny 3347 zł. 11½ c., dochód oztatniego roku 9408 zł. 23½ c. Szkoły: 1) Szkoła główna (dyrektor, katecheta, 2 nauczycieli, pomocnik), uczniów uczęszcza 145, obowiązanych uczęszczać 522. 2) Szkoła dla dziewcząt u PP. Felicyanek, uczennic 93.

58. Powiat Stanisławowski. Rozległość 13.65 mil □, ludność 66.408 dusz. Miasto główniejsze Stanisławów; rozległość 1950 morgów, ludność: 11.682 krajowców (3510 ob. rzkt. 1085 ob. grkt., 88 ob. orm. kat., 1 ob. gr. oryent., 72 akatolików, 6 reform., 6910 żydów) i 2522 obcych. Majątek gminy czynny 784.270 zł., bierny 162.745 zł. Dochód ostatniego roku 75.293 zł. Szkoły: 1) Gymnazyum wyższe. W 18 wieku OO. Jezuici utrzymywali tu gymnazyum, które po zniesieniu tego zakonu obsadzono świeckimi nauczycielami. Rozporządzeniem ministeryalnem z dn. 23. lipca 1850 l. 4535 uorganizowano to gymnazyum tymczasowo jako 8-klasowe, i jako takie zatwierdzono stale najwyższem postanowieniem z dnia 29. lipca 1859. Etat nauczycieli: dyrektor, 2 profesorów, 7 nauczycieli, między tymi 2 katechetów ob. grkt. i rzkt., 4 suplentów. 2) Szkoła główna i niższa realna; etat nauczycieli: dyrektor, katecheta, 4 nauczycieli przy szkole realnej, 4 nauczycieli przy szkole głównej, 2 pomocników; dzieci uczęszcza 434, obowiązanych uczęszczać 694. 3) Szkoła dla dziewcząt, uczennic 194, obowiązanych uczęszczać 588. Halicz; rozległość 50 morgów, ludność 2910 krajowców (558 ob. rzkt., 1521 ob. grkt., 4 ob. orm. kat., 1 akatolik, 826 żydów) i 93 obcych. Majątek gminy czynny wynosi 222.491 zł. 19½ c., bierny 36.064 zł. 44½ c. dochód ostatniego roku 10.909 zł. 38½ c. Szkoły: 1) Szkoła główna (dyrektor, 3 nauczycieli) uczniów 163; 2) Szkoła dla dziewcząt, uczennic 83.

59. Powiat Staromiejski. Rozległość 13.12 mil kwadr., ludność 39.958 dusz. Miasto główne: Stare miasto; rozległość 2144 morgów, 1340 sążni kwadrat., ludność 2877 krajowców (623 ob. rzkt., 1141 ob. grkt., 1 akatolik, 1112 żydów) i 126 obcych. Majątek gminy czynny 71.343 zł., dochód roczny 4482 zł. Szkoła trywialna, uczniów 98, obowiązanych uczęszczać 461. Starasól; rozległość 50.11 morgów 330 sążni kwadrat., ludność: 3776 krajowców (907 ob. rzkt., 2395 ob. grkt., 474 żydów) i 60 obcych. Majątek gminy czynny 64.500 zł., bierny 1614 zł., dochód ostatniego roku 2490 zł. Szkoła trywialna, uczniów 99, obowiązanych uczęszczać 309. (C. d. n.)

Dokumenta i dyplomy.

Wieliczka. Rok 1551 i 1552.

Król Zygmunt August zatwierdza uchwalone przez Radę i Gminę wielicką artykuły o spuściznach i testamentach, objaśniając uchwałę.

1 2 In Nomine D(omi)ni Ame(n) | ad perpetuam rei memoriam
3 **Sigismundus Augustus** Dei gr(ati)a Rex | Poloniæ, ma-
4 gnus Dux Lituaniæ, necnon terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, | Si-
5 radie, Lanciciæ, Russiæ, Prussiæ, Mazouiæ, Samogitiæ, Cul|men-
(sis), Elbingen(sis), Pomeraniæ, etc. d(omin)us et hæres. Mani-
6 festum facimus tenore præ|sentium vniuersis et singulis, p(ræ-
7 se)ntibus et futuris harum noticiam habituris. | Quia cum retu-
lissent coram nobis, Famati Proconsul et Consules totaq(ue) |
8 co(m)munitas Ciuitatis nostræ **Vielici**en(sis), esse apud illos
9 quasdam obseruatio|nes iusticiæ multorum perniciosas, Supplicas-
10 sentq(ue) nobis, vt tempore fæ|licis regiminis nostri, eas ipsas
11 obseruationes abrogaremus et aboleremus, | iusticiæq(ue) ipso-
12 rum conseruan(do) benigne consulere dignaremur. Nos qui | om-
nes subditos nostros, iusta, à nobis petentes ad benignam exau-
13 dicionis | gr(ati)am admittere, eorumq(ue) iusticiæ et incremento
14 co(m)muni consulere solemus, | Justæ huic supplicationi annuen-
15 (tes) co(m)miseramus ipsis Proconsuli et Consu|libus ac Ciuibus
nostris **Vielici**en(sibus) præfatis, vt omnibus eiusmodi obserua-
16 tio|nibus iniquis et illicitis, in publicam ipsorum consultatione(m)
17 relat(is) constitu(e)rent | et concluderent, Ea quæ ad conser-
18 uandam et retinendam ipsorum iu|sticiam, ad abolendasq(ue)
19 ipsas iniquas obseruationes conducere videren|tur. Nobisq(ue)

W imię Pańskie amen, ku wiecznej rzeczy pamięci My ***Zygmunt August*** *z Bożej łaski Król Polski, Wielki Książę Litwy, tudzież ziem: krakowskiej, sądomirskiej, sieradzkiej, łęczyckiej, kujawskiej, ruskiej, pruskiej, mazowieckiej, żmójdzkiej, chełmieńskiej, elblągskiej, pomorskiej itd. Pan dziedziczny, — oznajmiamy osnową niniejszego wszystkim w ogóle i w szczególności, teraz i potem będącym, którzy o tem wiedzieć mają: Sławetni Burmistrz, Radźcy i cała Gmina Miasta Naszego* ***Wieliczki*** *zawiadomili Nas, że u nich utrzymują się niektóre zwyczaje sądownicze wielce szkodliwe, i upraszali w pokorze, abyśmy za szczęśliwych rządów Naszych owe zwyczaje znieść i usunąć; a w celu przestrzegania sprawiedliwości postanowienie powziąść łaskawie raczyli. My wszystkich poddanych Naszych, dopraszających się od Nas rzeczy słusznych, do łaskawego wysłuchania przypuszczać, tudzież o sprawiedliwość i dobro pospolite staranie mieć radzi, przychyliliśmy się do tej słusznej prośby, i pozwolili wspomnionym Burmistrzowi, Radźcom i Mieszczanom Naszym* ***wielick****im wszystkie podobne zwyczaje, niesłuszne i nieodpowiedne, pod jawny rozbiór poddać, a uchwalić i postanowić takie, jakieby do zachowania i utrzymania sprawiedliwości, tudzież do usunięcia owych niesłusznych przepisów zmierzać zdawały się, i aby je Nam po-*

20 tandem illa præsentarent. Quod cum illa alacri animo su|scepissent, confeceru(n)t vnanimi omnium ipsorum voto et assensu,
21 Arti|culos infrascriptos, eosq(ue) nobis bene examinatos perpensos
22 ac discussos | obtulerunt, Supplicantes vt illos in Priuilegium re-
23 digere, authorita|teq(ue) n(ost)ra Regia approbare, ratificare et
24 confirmare dignaremur. | Quorum quidem articulorum tenor est talis.

25 Actum et conclusum per Consulatum, ac totam co(m)munitatem |
26 Ciuitatis **Vielic**cien(sis) feria secunda post festum sancti Joan-
27 nis Baptistæ | proxima Anno Domini **millesimo quingen-**
28 **tesimo quinquagesimo primo**, Abo|lentes consuetudi-
29 nem antehac in præiudiciu(m) et grauamen Nepotum sub | prætextu cuiusdam Laudi, quod nusqua(m) habebatur, in Ciuitate
30 seruatam, | Tollen(tes)q(ue) omne(m) super hac re dubietatem,
31 Consules vna cum tota co(m)muni|tate et senioribus contubernio-
32 rum decreueru(n)t et concluseru(n)t, exnu(n)c | futuris tempo-
33 ribus in Ciuitate **Vielic**ien(si) perpetuo seruan(dum). Quod Nepotes et || Neptes sexus vtriusq(ue) ex filio et filia progeniti
34 suctedere debent loco parentu(m) | suorum mortuorum, in per-
35 cipiendis bonis omnibus mobilibus et immobilibus, | Aui vel Auiæ, ita v(ideli)c(e)t intelligendo quod, si filius tempore vitæ patris
36 vel ma|tris suæ, matrimonium contraxerit, vel filia marito elocata
37 fuerit, legitimaq(ue) | relicta prole viuente patre vel matre, é
38 vita excesserit, pueri vtrorumq(ue) | tam fily q(uam) filiæ, mor-
39 tuo Auo vel Auia, in hæreditatem eorum suctedent, Sortemq(ue) ac partem vnam, quam pater vel mater eorum percipere debue-|
40 rat, tollent, Defalcato tamen in primis eo, Q(uod) pater vel ma-
41 ter eiusmodi | liberorum tempore vitæ suæ de bonis| parentum acteperat.

42 De Nepotibus vero ab emancipat(is) filys vel filiabus proceden-
43 tibus, hoc | est quorum pater vel mater coram aliquo officio
44 Consulari vel iudicy bo|nis abrenunciaueru(n)t, paternis vel ma-
45 ternis, secus erit intelligendum. Tales e(ni)m | in bonis Aui vel
46 Auiæ hæreditare vel suctedere minime poterunt Quum nec | parentes eorum si superuiuerent ex eo quia suctessioni abrenun-
47 ciarunt, | quicq(uam) percipere(n)t, nisi fily non emancipati vel
48 eoru(m) hæredes, seu descendentes | deflcerent. Illis e(ni)m deficientibus fily emancipati vel ab eis descenden(tes) suctede(n)t,|
49 parentibus suis, et in huiusmodi suctessione omnibus colaterali-
50 bus quan|tumcumq(ue) proximis præferendi eru(n)t, emancipa-
51 tione huiusmodi illis mi|nime obstante.

52 Si qui vero forsan antehac in suctessione huiusmodi Nepotum
53 co(m)missi fue|runt errores, per iam præsens Statutum minime
54 quicc(uam) actionis occasione | huiusmodi successionis innouari
55 à quoquam debebit, laudu(m) et enim istud | non in præterita sed in futura deriuabitur.

56 Preterea ad præcludendam viam dificultatum quæ in Ciuitate ori-
57 geban|tur vel oriri quouis modo possent, occasione paraferne,
58 suppeliectilisq(ue) | vxore mortua relictæ, conclusum vna cum
59 tota co(m)munitate est perpetuo | in Ciuitate, à quouis hominum
60 seruan(dum). Q(uod) quandocumq(ue) vxor alicuius | Ciuis ab hac luce decesserit, relictis pueris filys vel filiabus vno vel plu-
61 ri|bus, E(x)tu(n)c paraferna omnis quæ gerada vulgo dicitur,
62 suppellectilisq(ue) | tota quocumq(ue) nomine vocetur, non ad
63 aliquem alium, nisi ad maritu(m) | et pueros ipsius cuiuscum-
64 q(ue) sexus fuerint, pertinere debet, alys omnib(us) | dictæ mortæ propinquis sororibus cognatis, penitus exclusis, puerisq(ue)|
65 tandem ab hac luce decedentibus, illud totum vt iuris est patri cedet.||

66 Si vero vxor mortua prolem non reliquerit extu(n)c id totum
65 quod ad | parafernam seu ad geradam spectat vel spectari iure
68 cernitur, quod ip(s)a | secum in domum mariti importauit, Ea-
69 q(ue) viuente interim à se non alie|nauit,| vel temporis longitu-
70 dine contrita et consumpta non sunt, sorori | dictæ mortuœ aut
71 propinquiori in linea cognatæ, per maritum extra|datur, Alia sup-
72 pellectili in Auro et Argento, Clenodys, pecunys paratis, | ac alys omnibus rebus per eandem in domum mariti importatis, à
73 maxi|mo ad minimum, quæ ad parafernam seu geradam non perti-
74 nent circa | maritum vxoris mortuæ remanente. Pro quibus omni-
65 bus à propinquis | maritus ipse nullo modo impeti debebit, ve-
76 rum illa maritus libere pro | libitu conuertet suo, exinde rationem faciendo.

tem przedłożyli. Podjęli to z ochotnym umysłem, i ułożyli za jednogłośną zgodą i przyzwoleniem wszystkich rozdziały niżej spisane, które należycie rozpoznawszy, rozważywszy i rozebrawszy przedłożyli Nam z prośbą, abyśmy je w dokument ułożyć, tudzież powagą Naszą królewską uznać, uważnić i potwierdzić raczyli. Których-to rozdziałów osnowa jest taka:

Działo się i postanowiono od Radziectwa i całej Gminy Miasta **Wieliczki** *w poniedziałek najbliższy po święcie świętego Jana Chrzciciela lata Pańskiego* ***Tysiącznego Pięćsetnego Pięćdziesiątego Pierwszego.*** *Znosząc zwyczaj, przedtem na szkodę i uciążliwość wnuków, pod pozorem jakiejś uchwały nigdy nie zapadłej, w Mieście zachowywany, i usuwając wszelką w tym względzie wątpliwość, Radźcy wpólnie z całą Gminą i Starszyzną cechów uchwalili i postanowili ku wykonywaniu w Mieście* **Wieliczce** *odtąd po wszystkie czasy: Że wnuki i wnuczki obojej płci, ze syna i córki urodzeni, zajmować mają miejsce zmarłych rodziców swoich w dziedziczeniu wszystkiego majątku ruchomego i nieruchomego po dziadku i babce, co się tak rozumieć ma: że jeżeli syn pojął żonę, albo córka wydana została za męża za życia ojca swojego lub matki swojej, i zejdzie ze świata przed śmiercią ojca lub matki, zostawiając prawowite potomstwo, tedy dzieci obojga, tak syna jako też i córki, po smierci dziadka i babki, wstępować będą w dziedzictwo po nich, i otrzymają dział czyli część, którą ojciec lub matka ich otrzymać byli powinni, ale po potrąceniu tego, co ojciec lub matka takich dzieci za życia swego z majątku rodzicielskiego już byli otrzymali.*

Zaś o wnukach, od synów lub córek wydziedziczonych, pochodzącyck, to jest takich, których ojciee albo matka przed jakim Urzędem radzieckiem albo Sądem wyrzekli się majątku ojcowskiego lub macierzyńskiego, inaczej ma się rozumieć. Tacy bowiem po dziadku lub babce majątku dziedziczyć czy też spadku brać żadną miarą nie będą mogli, gdyż i rodzice ich, chociażby jeszcze żyli, z tej przyczyny, iż się spuścizny wyrzekli, nicby nie otrzymali; chybaby nie było synów niewydziedziczonych, ani dziedziców ani potomków ich; gdyż w braku takich synowie wydziedziczeni lub potomkowie ich dziedziczyć będą po rodzicach swoich, i w takiem spadkobierstwie pierwszeństwo mieć mają przed wszystkimi powinowatymi, jakkolwiek blizkimi, a wydziedziczenie podobne nie ma im bydź na przeszkodzie.

Na wypadek, jeżeli w takiem spadkobierstwie wnuków przedtem błędy jakie zostały popełnione, nikt z powodu podobnego dziedzictwa nie będzie mógł wznowić sprawy na mocy tej ustawy, gdyż uchwała ta nie odnosi się do czasów minionych ale do następnych.

Nadto w celu zabieżenia drogi trudnościom, jakie w Mieście powstawały lub powstaćby mogły jakimbądź sposobem w powodu wyprawy i sprzętu po zmarłej małżonce pozostałego, uchwalono wespół z całą Gminą na wieczność do zachowania ze strony każdego człowieka. Iż kiedykolwiekby żona którego Mieszczanina z tego świata zeszła, zostawiając dzieci, synów czy córki, jedno lub więcej, w takim razie cała wyprawa, pospolicie geradą zwana, i wszystkie porządki, pod jakiemikolwiek nazwy objęte, nikomu innemu tylko mężowi i dzieciom bez różnicy płci przypaśdź powinny, ze zupełnem wykluczeniem krewnych, siósłr i powinowatych zmarłej; a gdyby i dzieci ze świata zeszły, tedy wszystkie te rzeczy, jak słuszność wymaga, ojcu przypadną.

Jeżeli zaś zmarła małżonka potomstwa nie zostawi, wówczas wszystko to, co do wyprawy należy lub za należące według prawa uważane jest, co z sobą w dom mężowski wniosła, a czego za życia nie pozbyła lub co w ciągu czasu nie zostało zużyte i zniszczone, ma mąż siostrze lub w bliższym stopniu krewnej niebożyczki oddać; inne zaś porządki w złocie i srebrze, w klejnotach, w gotowych pieniądzach i wszelkich innych rzeczach, które w dom mężowski wniosła, a które do wyprawy czyli gerady nie należą, od największego do najmniejszego, przy mężu pozostanie; o co wszystko od krewnych w żaden sposób nie ma bydź nagabywany, owszem zarządzać będzie tem według woli i upodobania, zdając potem z tego liczbę.

(Ciąg dalszy nastąpi.)

Redaktor odpowiedzialny **Adolf Rudyński.**

Z c. k. Drukarni rządowej.